

Landskap: Skåne Upptecknare: Brita Hvas
 Härad: Luggude Berättare: Ragnar Jakobsson
 Socken: Farhult Berättarens yrke: f.d. lantbrukare
 Uppteckningsår: 1952 Född år 1897 i Farhult

Om Farhult nr. 7 1/8 mtl.	sid. 1-5.
Byallmänningar, tång, sand och råsten m.m.	6-8
Märgling. Havreexport.	9-10.
Lantbruksmetoder och -redskap, mejerier, försäljn. av smör m.m.	11-17.
Bärgning av strandade fartyg.	18-19.
Sjöolycka.	20.
Välskohusen. Hamn.	21.
Rackare. Nödåret 1868.	22.
Kvarnar.	23-24.
Vägar. Skjutshåll.	25.
Postgång. Epidemier.	26-27.
Böcker. Tidningar.	28.
Om lantbruksinsp. C.J. Carlsson.	29-30.
Hårvård.	31.
Skolväsen.	32-34.
Kyrkligt liv, husförhör, kyrktagning, självspilling.	35-36.
Festbruk. Fastlag, påsk, valb, mässoafton, majstång.	37-38.

Åldermansgille.	sid. 39-41.
Begravning.	42-43.
Umgängesliv.	44-45.
Potta Långhaga.	46.
Övertro.	47-48.
Bot mot sjukdomar och "förföring" av kreatur m.m.	49-54.
Strandvaskare.	55-59.
Vättar.	58-59.
Uppgifter om fadern, Emil Jacobsson.	60-63.
Om klockare- och lärarefamiljen Holm.	64-67.

(Meddelarens syster, fru Lundberg, Malmö, var närvarande vid uppteckn.
och lämnade en del uppgifter. Även fru Lundbergs make lämnade upplysningar.
Fru Lundberg är född 1900 i Farhult.)

ACC. N:R M. 12549:/

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

"Vi växte upp på Farhult nr 7. Det var ett predikstols-
hemman till Maria församling i Hälsingborg, så vi betalade
arrende dit.

Vi är födda på fäladsstället till nr. 7, det kallades
Backatäppet. De började odla upp där på 1830-talet. Då byggde
de en del av gården. Loglängan kom till på 60-talet. 1863 när
farfar, Jöns Jakobsson, kom dit, så var inte boningslängan in-
redd överallt. Det fick gå som det kunde då i början, de tog
en sak i sänder.

Det var fäladsmark till nr. 7, så det blev liksom två
lotter eller två gårdar nr. 7. Från början var det två bröder,
Bengt och Hans Månsson, som skulle dela gården. Då var inte
fäladen uppodlad så bröderna kivades och var osams om vem som
skulle ha hemmet. Fäladsmarken omfattade 23 tunnland; det låg
som ljunghärad då. I alla fall delades det upp så att Bengt
fick hemmet och Hans fäladsstället. Men så blev Bengt sinnes-
slö och kunde inte sköta gården, så han fick lov att ta undan-
tag på fäladsstället och då övertog Hans gården där i byn.
Uppdelningen av hemmanet hade gjorts den gången enskiftet för-
siggick. Det var på 1830-talet det gick här i Farhult, har jag
för mig. Bengt Månssons bröder hjälptes åt att odla upp fälads-
marken. Det var svedjebruk, som gick till så att de plöjde upp
ljunghäraderna och sen satte de eld på och sådde i asken. Så

Jfr. av-
skrift av
arrendekon-
trakt och
besiktnings-
protokoll
för Far-
hult n:o 7
1/16 mtl.

se A. 749 !

ACC. N:R M. 12549:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

gjorde de överallt när de odlade upp fäladen, men det blev förbjudet sen, för jorden förstördes av det. De brände upp myllan. Sen sådde de havre och råg i askan, och det gick bra till att börja med.

När Bengt Månsson kom på undantag så ropades stället ut på auktion, och då blev det kantor Carl Holm här i Farhult som fick det. Efter honom övertogs arrendet av hemmansägaren Anders Jönsson från Tunneberga, och efter honom kom farfar dit, 1863. Farmor var ifrån Brunnby Bräcke. Hon hette Pihl, innan hon blev gift. Hennes far, Anders Pihl, köpte Eleshult. Farmor och farfar bodde i Brunnby den första tiden som gifta, men sen ville de gärna komma hit. Det var lågt arrende på fäladsstället och var för den skull eftersökt. De betalade Anders Jönsson hela 4.000 riksdaler riksmünt bara för att få överta arrendekontraktet. Men det var ändå inget vidare att arrendera ett kyrkohemman, för de fick aldrig köpa sig fria. De fick gärna bygga nytt, men de ägde ingenting. Det var kyrkans princip att stället skulle vara fullbyggt. Även om de själva byggde hus så ägde de dem inte. Arrendatorn var skyldig att underhålla husen som hörde till gården. Ansågs det sedan vid syneförrättningarna

L.

ACC. N:R M. 12549:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3.

att det var otillräckligt underhållet och byggt, så var arrendatorn skyldig att utan ersättning bygga ut vad som fattades. I motsatt fall kunde det bli så om det var arrendatorskifte, att den tillträdande arrendatorn fick lösa det som ansågs vara överbyggnad på stället. Det är en sak som har gällt ända till nu på senare år. Två större ställen här i Farhult ägs av Maria kyrka och dessutom ett stort i Viaköp.

De gjorde sådana här avtal med en sådan som nu Bengt Månsson, att han skulle bygga och sen skulle han ha stället på livstid. Han skulle betala en viss summa så var där inte mer arrende, för att han hade byggt upp husen. Han betalade visst 9 kronor om året i årlig städja. Så var det med Viaköpsstället också. Där skulle de betala 25 kronor i årlig städja, det var så förmånligt för att de hade byggt på jorden. - Sen när Bengt Månsson blev sjuk gjordes det upp ett undantagskontrakt mellan honom och Carl Holm.

De hade en del kreatur ute på fäladen före skiftet, och så låg det någon gammal 'luta' därute. Det var nog ett korsvirkeshus, en liten länga, som sen flyttades. De hade kreaturen på sommarbete på fäladen. Men efter skiftet började de odla upp marken. Här var nästan ingen sten, så det var ganska lättodlat. Det är inte många stengärdesgårdar här i Farhult. Där lantmätaren hade styckat upp jorden, gjordes en grop el-

ACC. N:R M. 12549: 4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ler ett dike och sen fyllde de i med jord, så det blev en jordvall som bildade gräns mellan de olika styckena.

Det var väl hemmasmida plogar de hade först, tråplogar med järnbeslag på.

Troligen sträckte sig fäladen ända från Kullaberg till Svedberga kulle. Förr hade de olika byarna säkert hela fäladen som gemensambbetesmark, men det är mycket långt tillbaks i tiden. Det finns fortfarande en del av fäladen som inte är uppodlad, det är vid 'vasarna' i närheten av Görslövsån. Det är sank mark, som inte kan odlas och därför används till betesmark, så där kan man göra sig en liten föreställning om hur det såg ut på fäladen förr. Vasarna hör till både Görslövs och Ornakärres byar, till Jonstorps och Väsby socknar. Där har ju varit vass och sankmark, och det är väl det som det har fått sitt namn av.

Detta huset som vi nu har ligger på klockarefäladen. Vi har köpt tomten här. Jorden arrenderar de ut på annat håll.

Andra ställen hade fäladsmarker ända inⁿemot Tunneberga, men de är bebyggda nu alla de där ställena och bortsålda.

Till nr. 7¹/₈ mtl. hörde en mosslott. Det var bara en liten torvmosse, bakom kyrkan. Det var naturligtvis mosse på lera. Jag har aldrig hört talas om att de tog någon torv där,

ACC. N:R M. 12549:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

men däremot tog de torv på ett annat ställe i byn, det var på den del av nr. 7 som låg i byn. Där är nu Ragnar Anderssons ställe - det byggdes om på 30-talet - och en villa. Där tog de torv i början på 1800-talet skulle jag tro.

Före enskiftet fanns det en strandmal, som var gemensam för flera kullasocknar. Den blev uppdelad vid skiftet så att Farhult fick sin del och inom denna del blev marken uppdelad på de olika numren. Det var en strandmal, som låg vid Lerberget. Så även till nr. 7 hörde det en del till därborta. Vi fick arrende av dem som bodde där. Här kom de i många år och betalte arrende till far för den biten. I början var det naturligtvis ouppodlad betesmark därute, och det var så lågt arrende, att det nästan inte var någonting. Men med tiden blev det odlat - nu är det en lantbrukare som bor där. Han har en hel del av de där små bitarna.

Fäladsstället till nr. 7 (Backatäppet) är numera friköpt. Det var dåliga hus och kyrkan ville inte bygga nytt. Annars brukar de ju inte vilja gå med på friköp."

5.

ACC. N:R M. 12549:6.

Byallmännningar m.m.

"Vid enskiftet blev byns gränser någorlunda oförändrade. Strandmalen nedanför Stenssons äger byn; den kallas för Årnacken. Det är sten alltsammans. Det var en liten gammal hamn där förr i tiden, men den är mest igengrodd nu (vid nuvarande makadamkrossen). På Årnacken är en plats som kallas Kolhålet. Om det kan ha varit någon kolflöts där möjligen.

Stranden är gemensam för byn. Vägen från möllan och ner till stranden äger Farhults by. Den byggdes för att de skulle ha en väg att köra tång och sand på. Vägen var bara för Farhults byamän; de skulle betala en avgift för att hålla den i stånd och då ville de inte att andra skulle köra på den. Där det nu är bilverkstad i hörnet av vägen mitt emot möllan låg det förr två ställen ihop; ena längan räckte ända ut till vägen och på det huset stod en svart skylt med "Förbjuden väg" på. Där var en grind som var stängd. Var och en i Farhults by hade en nyckel till länken. Det var mycket noga med tångkörningen då, de ville inte släppa fram några andra där. Men det fanns en allmän väg som gick längre öster ut i byn, och där fick vem som helst köra.

De körde mycket tång på den här magra sandjorden. Det var ett mycket värdefullt gödningsämne i den tiden. Den där

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

ACC. N:R M. 12549:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

tångkörningen har hållit på ända till nu i viss utsträckning. Därnere vid stranden kör de ju ännu en del tång. Tången kom på vårarna och efter höststormarna. Jag vet när vi körde där kunde det vara så mycket tång som på ett halvt tunnland och i manshöjd, ända upp till Farhults boställe, högt uppe på strandmalen. En gång kom det en massa tång på ~~kans~~ ägorna till bostället, och folk kom körande där och hämtade tång. Till en början lät han dem hållas, men när det kom en 20-30 skjutsar så körde han bort dem, för det var ju ändå på hans mark den hade kommit.

De körde till stranden och hämtade sand också förr. Den skulle de använda till de här klineväggarna de hade då. Och till att sanda på golven. Förr så sandade de golven med sjö-sand. Bräderna var ju bara och så sandade de golven i de dagliga rummen, där de gick med träskor. Det blev friskt därinne av sanden. Sen så sopade de ut sanden så det rök i hela huset.

Här nere vid sjön 'strök' de sten. Här var ler i 'osarna', s.k. sjöler. Den tog de upp och så strök de sten. De blandade ler med sand och slog i formar och så strök de den. Det blev som en flat tegelsten. Den torkades sedan, men den brändes inte. Det kallades råsten. Här i detta huset är sådan sten inne i väggarna. Ytterväggarna är av bränd tegelsten.

ACC. NR M. 12549:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8.

De hade gemensamma lertäkter förr, där de tog ler till sina klineväggar. När de skulle bygga så tog de hem ler från tükten och la' på gårdsplanen. De hällde lite vatten i det och så lät de hästar och stutar gå och trampa i det och älta det, och så klinte de fast det på stagarna i väggen. Sen så började de ha bränd sten i stället. Jag skulle tro det var sen levnadsstandarden blev lite högre. De började med det på boningslängorna i vart fall. Det var besvärligt att underhålla klineväggarna. Rappningen föll av. Skulle man hålla den grann, skulle den ses till vartenda år. Så på det viset var det ju enklare med tegelstenen. Men den var ju dyrare, så de kunde väl inte ta alltsammans på en gång. När de byggde hus förr så samlades bönderna och hjälpte varandra. Det var särskilt vid enskiftet. Många fick ju flytta ut i utmarken. Förut låg ju alla ställena vid bygatan, och då när de skulle flytta ut skulle de ha hjälp av de andra byamännen att bygga upp nya hus eller bygga upp de gamla på nytt. Det var ju inte så svårt. De tog ner stolpar och löshult och halmtak, och så byggdes det upp igen. Så hade de bara nya stagar i väggarna och klinte nytt ler på. Och så hade de rese gille.

Kvinnorna var med och slog ler i väggarna. De gjorde det lätta arbetet, och det var ju givetvis att klina i de där fac-^{ler}ken. Det hörde jag talas om. Det var i farses tid."

ACC. N:R

M.

12549:9.

Märgling. Havreexport.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9.

"Sommaren innan far tog på sjön så märglade de här uppe i Farhult, och då körde han märgelkärran hela sommaren. Det var en sorts kärra med två hjul. När den skulle tömmas, så tog man bara loss en sprint så föll kärran ned och tippade. Där satt han hela dan på kärran och körde fram och tillbaka mellan märgelgraven och stycket, hela sommaren igenom. Sen när det då var slut på säsongen ut på höstsidan skulle han ha sin lön och då fick han en riksdaler av den snåle bonden - för hela sommaren! Far var född 1859 och han tog på sjön 1871 så han bör ha varit 11 år den gången. Han berättade att han skulle ha en sup till sin smörgås han som de andra när han körde märgel, fast han var så liten.

De märglade mycket förr, det var bättre än kalk. Det tillförde ju jorden en hel del gödningsämnen så det blev mycket bra gröda efter märglingen. Dessförinnan gick inte klöverna till på den lätta sandjorden, det var för litet kalk i jorden. Men efter några års märgling fick de rost i jorden, de som märglade hårt fördärvade jorden. Man brukade säga att märglingen gav rika föräldrar och fattiga barn. Grödorna försämrades ganska snart igen. Men det är ju sådana saker som har

ACC. N:R M. 12549:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

läkts ihop igen under årens lopp.

Märglingen pågick under många år, den största märglingen pågick på 60-70-talen. På 60-talet började den i varje fall och kanske innan. När Carl Johan Carlsson var inspektör på Lönhults gård mörglade de där. Det var 1863. Han var med på Ahnfelts begravning och den var det året, så då var han säkert här. Carlsson satte en oerhörd massa mörgelgravar på Lönhult.

När de tog upp en mörgelgrav, grävde de först bort myllan tills de kom ner till mörgeIn, där leran var kalkhaltig. Där gjorde de ett hål och tog upp leran därifrån. När de mörglade riktigt bra så la' de ett par hundra lass på ett tunnland. Sen sådde de havre på åkrarna, det var nog det vanligaste då strax, och sen blev där klöver och korn. Det blev väldiga grödor då i början efter märglingen. Då gick havreskutorna till England. Det var den största lantbruksförsäljningen då. De använde en massa hästar i England till kolgruvorna och till spårvagnarna och allt möjligt i städerna, och alla de där hästarna skulle ha havre. Det sa' de i varje fall, men den kanske gick till annat också. Här var emellertid en oerhörd havreexport från Hälsingborg. Den fortgick nog ända till 80-talet, men med tiden fick de ju andra anordningar med maskiner och annat, så hästarna försvann från gruvorna och med det avtog behovet av havreimporten."

Lantbruksmetoder och redskap

"Växelbruk infördes efter enskiftet, men någon form av växelbruk har det väl alltid varit, fast det vet man ju inte så mycket om. Förr hade de väl tråda. Då vilar jorden, säger de. Det var ju inte mycket vall före det riktiga skiftesbruket, då var här givetvis en del ouppodlade betesmarker. Här var en jordbruksapostel, Stjernswärd på Engeltofta, som införde en del nya metoder på den här trakten. Bl.a. var det han som införde skiftesbruket. De har rest en sten över honom uppe vid Margretetorp. Jag tror han hade lärt sig det där i England.

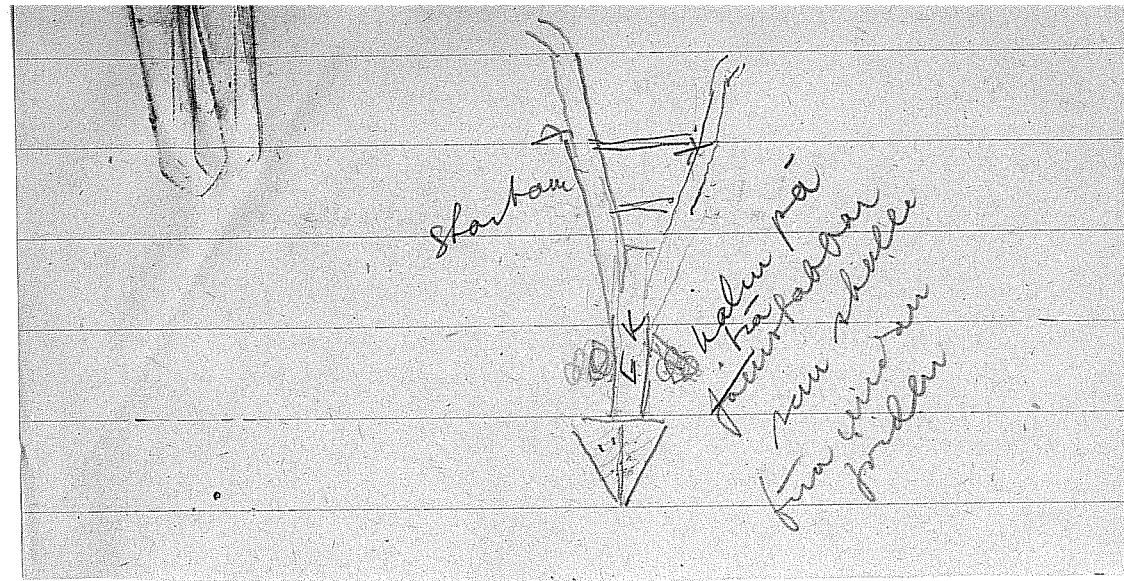
Det mest regelbundna växelbruket här i trakten har bröderna Svensson i Viaköp haft. De har verkligen följt det där schemat. Men när de övergick till det kan jag inte säga. Annars är det inte alltid de följer bestämmelserna så noga.

I min barndom hade vi kvar de gamla harvarna av trä, men de användes inte längre, så jag har aldrig sett dem i bruk. Men jag vet hur de såg ut, för jag har själv slagit itu dem. Där var en som hette klösan, en trekantig harv med krokiga pinnar. Själva ovanredet var av trä, men pinnarna var av järn, och så var det en stång av trä till. Likaså fanns det avlånga harvar, liksom slättharvar, med ovanrede av trä och raka pinnar av järn. Man kunde inte vända med slättharven utan lyfte av

harvkroken och flyttade över den till andra sidan. Den harvkroken fanns där ända till 1934 eller 1935 när vi lämnade stället.

Sen kom här en ny typ av harvar, 'skotskan' eller klösan, som smiddes av skotska smeder, som Stjernswärd hade infört till Engeltofta. 'Skotskan' var helt av järn, och pinnarna var liksom gåsfötter. Den typen fanns så länge jag minns. Skotskan var tvådelad och ledad i mitten, och så hade den en hammel, som var kopplad i harven. Jag tror inte att de hade ledade harvar förrän de skotska harvarna kom i bruk. Det var så bra att den var ledad, för på det viset kunde harven lättare följa vinkeln i plogfåran. Den liksom följde jorden, när det var kuperad terräng. Men harvarna blev förstås ytterligare förbättrade med tiden. Det var när seklet var ungt som de började införa dessa harvar.

Förr hade man både årder och plogar av trä; dengjordes hemma på ställena. Sådana där saker snickrade de mest själva, och sen beställde de beslag hos smeden. Här var bysmedjor överallt. Men med tiden kom ju riktiga järnplogar. De skotska smederna gjorde engelska plogar. På dem var det inte något hjul, åtminstone hade inte far det på sin. Man ställde dem så att de gick jämnt i draget. Man kunde reglera med startarna så att de gick mjukare eller lättare.

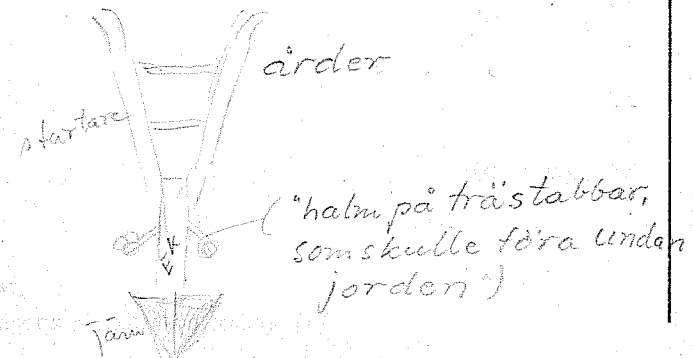

Det var ganska många tyskar och danskar som kom hit till Sverige på den tiden, och de förde med sig en del nyheter. På Höghults gård använde de en sorts järnplogar, som kallades Lüdersplogar. Det var särskilt smidiga plogar. Det var en inspektor på Höghult, som hette Lüder, slesvig-holsteinare skulle jag tro. Det är från honom namnet har kommit. Det var en konstruktion som han lät göra.

I detta hus har det varit smedja en gång i världen^{x/}. Den var byggd i följd med huset, men den är riven nu. Smeden köpte huset av min morfar och byggde till smedjan då. Han kom ifrån Brunnby men var född på slätten. Han dog 1917. - Den smeden tillverkade Lüdersplogar och naturligtvis mycket annat, tröskverk och hästrivor och räfsor.

Årder använde de när de satte potatis och även på trädan, när den skulle 'tväras'. Först körde de upp med plog på längs, och sen så tvärade de med årder. På det sättet fick de upp torkvorna så att de torkade. Det minns jag när far gjorde.

x/ på 70-80-90-talet

De första vältarna var ekestockar, som de bearbetade. De sågade ner en stor ekstock, rotstocken, och gjorde en vält av den, en tromla, som de kallade den. Det ligger sådana där trävältar ännu på ställena. De är ännu i bruk på vissa ställen, när de skall så rotfrukter.

Smeden Johansson här gjorde tröskverk. Det var de första tröskverken här. De gick med hästvandring, och det var ganska effektiva saker. Det är refflade slagor, som sitter på en cylinder under en tröska. När den drivs runt så blir säden tröskad.

De gamla tröskmetoderna tog f.ö. slut i och med att ångtröskorna kom i bruk. Den första kom nog på 1890-talet. Elektrifiering infördes här 1917. Det var tidigt för att vara landsbygdselektrifiering. 1917 köpte de elektriska motorer till sina tröskor. Här har ju varit mycket olika typer av tröskor, men principen är densamma som redan fanns för ångtröskan. På 90-talet fick min far ångtröska. - Till att börja med kom halmen lös; den blev inte buntad i balar då först, det kom senare. Så småningom kom det halmpress, som kopplas framför tröskan.

En del bönder bildade tröskföreningar. De slog sig tillsammans några stycken och köpte en tröska och sen hyrde de ut den till andra. De föreningarna fortgår ännu.

ACC. N:R M. 12549:15.

Nu för tiden finns det s.k. maskinstationer. De har fått stats-
hjälp till att köpa jordbruksmaskiner. Principen är annars
densamma som i de gamla tröskföreningarna."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

15.

"Eftersom metoderna och jordbruket gick framåt så ökades kreatursbesättningarna. Först var här den gamla svenska rasen, men så importerades både tjurar och kor och experimenterades en del. Vid Engeltofta hade de en hel besättning av jerseykor till 1910, men då såldes den och så splittrades besättningen. De mjölkade för litet, men mjölken var till gengäld oerhört fet. De var inga köttkor, man fick allt för litet kött av dem. - Lönhults kor har inga horn.

Här var mejerier på gårdarna först. Det var ett på Nybo gård som far lämnade mjölk till, och sen så blev här ett uppköpsmejeri vid Stora Snorröd några år innan mejeriföreningen i Mjöhult bildades. Dessförinnan kärnade och ystade de själva på småställena och sålde smöret till Höganäs. De sålde naturligtvis ost med.

När de kom till Höganäs med smör som inte såg trevligt och snyggt ut, så de ville kassera det, så sa' de: 'Det är möket och röket och kärnat i köket'.

Under förra kriget var det så dåligt med livsmedel. De hade inte gott om det på ställena på vårarna. Det kom en hel del folk ner till oss för att köpa potatis. Vi hade satt potatis, och de blev så glada bara de fick de små potatisarna. En gång

kom det en till Höganäs och ville sälja potatis till en fru, och hon blev glad och sa: 'Spekesill och kålrabbor, inte kan en leva på det alltid'.

Förr hade de alltid ett och två får och lamm på ställena. De vävde ju sina värkenskläder själva. Jag minns när de karda- de och spann ull, men inte när de hade lin. Ullsaxen som de klippte får med kallades 'sissare'. De la' fåren på en bänk och klippte dem.

Jag minns när de kom drivande med de stora 'hallingarna' (hallänningarna). Det var får som kom från Örkelljungatrakten, men folk trodde det var Halland. Hallingalamm, sa de. Jag minns när de kom och hade en 100 stycken som de drev framför sig på vägarna. Fårhandlaren hade en piska med en väldigt lång rem på till att hålla styr på djuren och så brukade han ha en hund och ett par pågar till att se till fåren. En gång köpte vi tio stycken hemma. De var magra när de kom, men sen fick de gå på stubbarna härnere sen de hade höstat, och då la' de snabbt på hullet. - I Örkelljunga är de handelsfolk allihop, alltid handlar de med något."

Bärgning av strandade fartyg

"Folk talade ibland om hur sjöfolk här hade lurat fartyg på grund förr i världen. Mor berättade om ett engelskt fartyg, som tog miste på Skälderviken och Sundet en gång när det var svår dimma. Då var det några fiskare som var ute och satte sina nät långt ute i Skälderviken. Engelsmännen ropade från fartyget och frågade om de var på rätt väg och de svarade att det var de. Sen dröjde det ju inte länge förrän fartyget rände på land.

De fick bärgarlön när de hade varit ute och bärgat strandade fartyg. Där fanns särskilda bärgningslag, som byamännen tillhörde. När en last skulle lossas, skulle de hjälpa till, och så delades förtjänsten upp efteråt på de olika byamännen. Det var ju ett välkommet tillskott till kassan. Här kom en gång en stor skuta lastad med socker. Då hade sånär hela Farhult kommit på fästning, för de rodde ut och hämtade socker med sig hem. Socker var ju en eftertraktad vara på den tiden. Det talade de om, att den gången tog de med sig litet hem. Jag hörde talas om att de t.o.m. släppte socker i brunnarna så där blev sött vatten, när de kom för att göra husundersökning. Mor berättade om det.

Det var väl konsulaten tänker jag, som ordnade med betal-

ACC. N:R M. 12549:19.

ningen av bärgarlönen eller också var det kanske en personlig
uppgörelse med kaptenen; det var det nog ibland."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

19.

ACC. N:R M. 12549:20.

Sjöolycka

"Här var en stor sjöolycka en gång. Briggen 'Ide' gick under i en svår höststorm, jag har för mig att det var utanför Kullen någonstans. Då var det många Kullabor som strök med, bl.a. en bror till Alfred Lundberg i Norra Häljaröd. Det var nog på 80-talet, skulle jag tro."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

20.

ACC. N:R

M. 12549: 21.

Välskohusen

"Det var några ställen som kallades Välskohusen. Det var inget Ortsnamn. Jag kan inte förklara hur namnet har uppkommit. Kanske det har något samband med skog, för där var skog på båda sidor om Välskohusen. De hörde till Farhult."

Hamn

"Det var en präst här i Farhult, som hette Darin. Han hade planer på att bygga en hamn här rätt nedanför vägen från kvarnen mot stranden. Det finns ännu rester av den, en lång rad med stora stenar ett stycke ut i sjön. Det var meningen att det skulle bli en riktig brygga så att fiskarna kunde ha tillläggsplats där. Men Darin dog innan det blev färdigt, och sen fick det förfalla. Det är stora stenar de har släpat dit, så de har nog haft stort arbete med det den gången."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

21.

ACC. N:R M. 12549: 22.

Rackare

"Rackare kallades de som tog livet av hästar. Där ute i Tappeshusen var en del rackare. De kallades för 'Tappeshusa tattr'. Det var sämre folk som slaktade hästar. - Tappeshusen ligger mellan Mjöhult och Ingelstråde."

Nödåret 1868

"1868, det var ett nödår. Då blev det mycket dålig skörd. Den gången hade farfar stället här (Backatäppet). De fick så litet säd, så det var nästan ingenting. Men han hade som väl var lite potatis, och det gav en del. Det blev s.k. tvegröda. Första gången gav det nästan ingenting, men sen kom det litet regn på hösten och då slog det ut nya ålar på potatisen. De blev oerhört små men det var många på den andra grödan."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

22.

ACC. N:R M. 12549:23.

Kvarnar

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

23.

"Det var särskilda byggmästare som byggde kvarnar. Här var ett par bröder, Nils och Gunnar Svensson, som byggde många kvarnar i trakten. De byggde Ryssmöllan och Gunnestorps och Farhults kvarnar. Ryssmöllan har bränt en gång och Görslövs också en gång. Där var en kvarn innan Ryssmöllan, den nuvarande, kom till. På denna står året 1887. Nils Svensson byggde Farhults kvarn, men jag kan inte säga riktigt när det var.

Förr så hade de ju sådana här små möllor, stabbamöllor, men det har jag aldrig sett, bara hört talas om. Då vände de hela möllan. Det har de ju haft somliga stans, och det var givetvis föregångare.

De körde härifrån och till vattenkvarnarna ovanom Ängelholm med sin säd vid jultiden, när det blev stilla här. Jag har hört att de gjorde det ibland för att bli färdiga till jul. Då körde de sina foror och fick malet och säden siktad. Det var när det var stilla. Men det kunde även vara annars för att få det siktat bättre.

Nu har de motor på möllan här, men det är inte längesen den gick på gammaldags vis. På Falkamöllan inne i Brunnby hade de de kammare, där möllesvennerna låg. Möllaren hade ju mölle-

ACC. N:R M. 12549:24.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

svenner då. Kvarnkammare hade de nog här också. Falkamöllan står ännu. Sen låg där en kvarn i Brunnby Bräcke, men den brände. Det har varit tal om att flytta Gunnestorps kvarn till Brunnby Bräcke som turistattraktion, men det blir visst inte av. Gunnestorp blir inte detsamma om kvarnen blir flyttad.

Här var kvarnar överallt förr. De tog upp tull på säden.

Bönderna brukade kalla kvarnarna för 'tjyvakors'. Ibland kunde de vara glada om de fick tomsäcken med sig hem."

24.

ACC. N:R M. 12549:25.

Vägar

"Här var så dåliga vägar förr. Min farmors far och mor skulle köra till Hälsingborg en gång på våren i tjällossningen. Men de måste vända om igen för hästarna kunde inte dra vagnen. De kunde inte komma fram. Vägarna var i sådant uruselt tillstånd. Vissa vägar blev ofarbara särskilt på vårsidan.

Det var gästgivar-skjutsar då. Tunneberga gästgivargård hade skjutsar. Det var olika skjutshåll hela vägen."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

25.

ACC. N:R M. 12549:26.

Postgång
Epidemier

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

26.

"När vi växte upp var det postgång mellan Mjöhult och Farhult, dessförinnan mellan Höganäs och Farhult. Under vår barndom var det en från Höjar, som hette Anders Pålsson, som gick med posten mellan Mjöhult och Farhult. Han gick varje dag under vår tid, det blev flera mil om dan. Han hade en riktig postlur, som han tutade i, när det var mörkt. På julafton hade han en lång dag. Han kom inte till oss förrän vid 10-tiden på kvällen och så skulle han gå ända upp till Häljaröd.

På senare tid fick brevbäraren cykel, och nu kör han med motorcykel.

Långt tillbaks i tiden var det en kvinna, som hette Hanna Balling, som gick med post mellan Höganäs och Farhult. Hon gick vissa dagar i veckan, två eller tre dagar i veckan. Det var nog de dar då inte kronoskjutsen gick. Det var nämligen samtidigt kronoskjuts för posten till kronolänsman och kronofogden i Görslöv och den officiella posten till kyrkoherden i Farhult. Hanna Balling gick i mors uppväxttid. Så var det åtminstone 1857. Här var inte så mycket skrivning förr. Då undertecknade de ju sina handlingar med bomärken. Det var någon slags lösen på breven, de fick lösa dem när de kom fram. Hanna Balling bod-

ACC. N:R

M. 12549:27.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

de här i Farhult, någon tid i detta huset. Hon bodde här när mormor och morfar bodde här. - Det är en mil till Höganäs härifrån. När det var kolera på Höganäs (1873) fick hon inte komma in var som helst. Det var flera sådana här epidemier på Höganäs. Det var många som dog i epidemier. Vid Farhults badstrand fanns det en särskild pestkyrkogård. Jag undrar om det inte är planterat granträd där nu. Det var omkring 1711 som den pesten rasade. - I Jonstorp har de också en pestkyrkogård."

27.

ACC. N:R M. 12549:28.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Böcker, tidningar

"Scribers Själaskatt, Luthers Postilla, Bibeln och Psalmboken, det var vad folk läste förr.

Sen kom ju tidningar. Det var nog Öresundsposten. Varje by hade tidningen ihopa. Det kunde vara rätt många som delade samma tidning. Det var en som bodde nere i byn, som sa' en gång när det hade varit auktion, som han inte hade hunnit läsa något om, att han inte fick tidningen förrän auktionspengarna skulle betalas.

Det var vanligt att två-tre familjer hade tidning tillsammans. I min barndom var de två om samma tidning. Det var Öresundsposten. Vi fick den väl dan efter."

28.

ACC. N:R M. 12549:29.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

29.

"Jag har en hel del gamla böcker och sådant efter en lantbruksinspektör Carl Johan Carlsson, som var gift med en släkting till mig, Johanna Norfelt från Stora Snorröd i Farhults sn. Carlsson var född i Långstorp. Hanses far hade 12 barn, men det var med två fruar. Denne Carlsson har lämnat efter sig en handskriven lantbrukslära i två delar från 1851. Carlsson var inspektör på flera stora gårdar, bl.a. Lönhults gård här i Farhult, Ernst Norlinds Borgeby, Skarhult och Böstofta. Han började skriva lantbruksläran på Skarhult och fortsatte när han var på Böstofta. Jag vet inte om han hade någon bok att gå efter, men det hade han väl troligen. Den är mycket bra för att vara så gammal, det är alldeles samma principer som vi går efter nu, med växelbruk och allt sådant. Men det är ju klart att en del är föråldrat. Andra böcker han lämnade efter sig var bl.a.:

Landtbrukskalender 1875, 1876, 1879

Historisk, Oeconomisk och Geographisk Beskrifning Öfver Malmö Hus Låhn Uti Hertigdömmet Skåne ... af J. Lorents Gillberg. Lund 1765 (C.G. Berling).

Handbok uti Svenska Kyrko Lagfarenheten ... Till Wägledning för Unge Prästmän. Utg. af Christian Wählin. Lund 1799 (C.F. Berling).

ACC. N:R M. 12549:30.

Mina Tidsfördrif. Skaldestycken af Carl Chr. Eberstein.
Helsingborg (I. Torell) 1826.

Häst- och Boskaps-Läkaren ... af P.C. Abildgaard. Lund (Joh.
Lundblad) 1792.

Huvudboken på Borgeby för år 1869."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

30.

ACC. N:R M. 12549:3/.

Hårvård

"Mor brukade alltid klippa håret både på far och oss barn.

Krustång fanns på mors tid, men hon behövde inte använda det, för hon hade lockigt hår själv."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3/.

Skolväsen

"Det var rätt besvärligt när det blev aktuellt med skolor på landsbygden. Farhults skola blev byggd någon gång på 1840-talet. Skolan är nästan densamma som den gången. Den blev ombyggd 1884; förut var den litet mindre.

Den förste skolläraren, som var här, hette Lave Nilsson. Han tog emellertid avsked för han hade sådan liten lön att han inte kunde försörja familjen. Sedan tog han plats som skogvaktare ute på Hallands Väderö. Han var gift med klockarens dotter, så han var svåger med min morfar. Efter honom sökte min morfar, Andreas Peter Holm i Farhult, tjänsten och fick den. Morfar kunde allt möjligt. Han var utlärare sadelmakare, murare och konservator, och dessutom hade han skollärarexamen. Han byggde detta huset och flera andra som ännu står kvar, bl.a. materialboden vid kyrkan, som nu används som bårhus. Det skall han ha byggt, eller åtminstone byggt om. Där var kanske något gammalt förut, det vet vi ju inte, men mor sa' alltid att han hade byggt det. - Så blev han skollärare efter Lave Nilsson - det var 1859 - och efter honom blev hanses son, Jöns Peter Holm, lärare. Han hade tagit studentexamen i Hälsingborg och reste först till Lund för att studera juridik men gick sedan över till seminariet i Växjö och blev så småningom lärare i

Farhult. Han gifte sig med en som hade småskolan i Viaköp, Charlotte Ewald. Hon var syster till bokhandlare Killberg i Hälsingborg. - Efter Jöns Peter Holm blev Martin Hedelin lärare.

När morfar blev skollärare var hela församlingens barn där i den skolan; det var över hundra barn. Han hade dålig lön han också, men han var rikt gift, så han kunde klara sig ändå. Läraren hade foder till en ko och ostmjölk och omkring 75 kronor i kontant lön. Och så hade han litet pengar från Stora Snorröd, som hans fru kom ifrån.

De hade sandbänk i skolan, där de minsta fick sitta och skriva. I vår barndom hade de griffeltavla. Men det var inte så mycket bevänt med skolan många gånger, för pojkarna kom till sjöss långt innan de var konfirmerade och kunde varken läsa eller skriva många gånger. Det hände att mor fick lära dem att läsa, stora karlarna, när de kom hem för att bli konfirmerade. De kanske hade gått i skolan i åtta dar. Här var ju inget tvång på den tiden, och de måste tidigt ut och tjäna pengar.

Innan de började riktiga folkskolan var det vanligt att barnen gick och lärde sig läsa hos gamla tanter, som inte var

ACC. N:R

M. 12549:34

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

examinerade. Far och mor hade gått hos andra innan de började skolan. 6-7 år gamla var de när de började småskolan. Mor gick och lärde sig läsa hos en prästänka som bodde i den gården, som är Stenssons nu, och som har varit kommundgård en tid. Hon var mor till Ebba Lundberg, som startade Lundbergska flickskolan i Hälsingborg. Jag vill minnas att hon hette Westerberg. Nu kan jag ju inte säga så säkert hur det förhöll sig. Jag har hört talas om en gammal prästafru som bodde där som änka och hade en del barn från ställena därkring, som hon undervisade. Den gamla prästafrun lärde barnen hur de skulle uppföra sig mot andra och sa' till dem att de skulle vara artiga. "Ni ska säga 'herr' till alla", brukade hon säga, "för var och en är herre på sin gödselhög".

34.

Kyrkligt liv

"Sista gången det hölls husförhör här i Farhult var 1914. Då var jag med. Jag hade gått och läst året innan, så jag kunde ju en del. Det hölls i småskolan, och då var det en hel del av de gamla med.

De sa' förr att de fick lov att muta prästen, så att han inte skulle bli för svår mot dem. Det berättades en historia om en präst som frågade en gubbe om den heliga treenigheten. Han svarade: "Fadern och den Helige Ande". Prästen: "Nå, än Sonen då?" - "Han står ute i farstun och håller gåsen".

Farmor blev kyrktagen, men det blev aldrig mor. På den tiden hade prästerna en viss makt. Kvinnorna fick inte gå till nattvarden, förrän de hade gått till kyrke. 'De skulle göra bot', sa' klockar'n på skämt. De fick egentligen inte vara ute bland andra människor förrän de hade blivit kyrktagna. Det förekom ju hela 1800-talet det. Farmor höll väldigt styvt på det och ville att mor skulle gått, men det gjorde hon aldrig. Det var ju också noga med att folk gick till gudstjänsten. Då hade varje nummer sin särskilda kyrkbänk, så då kunde prästen hålla reda på vilka som gick i kyrkan.

Självspillingarna hade ett särskilt hörn av kyrkogården, där de blev begravda. Det var på norrsidan. Själva jordfäst-

ACC. N:R M. 12549:36.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ningen försiggick inte på samma sätt. Det blev förkortat. Där blev väl inget läst över dem. Även nu kan de förkorta en hel del. Det var en här som tog livet av sig efter att ha slagit ihjäl en person, men det var visst i tillfälligt vansinne. Jag tror inte att det blev ringt över honom.

För en 50 år sedan var det vanligt med pärlkransar. De såg så stela och tråkiga ut".

36.

ACC. N:R M. 12549:37.

Festbruk

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

37.

"Fastlagssöndan skulle man ha bullar.

De slog katten ur tunnan förr, det har jag hört talas om. Det har nog varit ett fastlagsbruk. De stängde in en katt i en tunna, och sen skulle de slå itu tunnan med stora käppar. Till sist blev ju katten alldeles vansinnig, innan han slapp loss. På senare tider fick de inte lov att ha en levande katt så då använde de en konstgjord katt i stället. Det var alltid i en park vid något ställe, som de samlades och slog katten ur tunnan. De hade ju vissa ställen där de samlades och dansade. Här förekom det vid Farhults boställe. Det kallades för Lunden. Där har det förekommit att de har slagit katten ur tunnan och så i Snorröd skog.

Dagarna i dymmelveckan kallades Bullamåndag, vettisdag, dymmelonsdag, skärtorsdag, långfredag, påskalördag. Det kallades dymmelveckan. Vi hade alltid pannkaka om tisdan.

På påskafton hade man ägg. Vi hade färgade ägg. Något annat hade vi inte.

Här var det brukligt med påskabloss på påskafton. Valborgeldar hade de inte på den tiden. Det var påskabloss i stället. De samlade ihop några risbuntar på ställena och tände på.

På valborgsmässoafton kom majsjungarna. Då samlades ung-

ACC. N:R

M. 12549:38.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

domarna i byn och så gick de och sjöng maj och fick ägg i korgen, och så hade de gille 'bagefter'.

I vår barndom hade vi majstång i trädgården och någon gång ute på gårdsplanen. Det var bara för barnen."

38.

ACC. N:R M. 12549:39.

Åldermansgille

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

39.

"Varje år på valborgsmässoafton samlades männen i byalaget till valborggille hos ålderman för att dryfta byns angelägenheter. Det var vissa handlingar som skulle gås igenom, avgifter skulle redovisas och kassan delas. Byamännen hade en del gemensamma inkomster troligtvis från hustomter och sådant och kanske ifrån fäladsmark som de gemensamt arrenderade ut. Men de hade också utgifter, för vägar och broar, och de slogs ut på de olika byamännen - det blev ofta inte mer än några ören på var och en - och så skulle sexmännen ut och ta upp de där små avgifterna. De skulle runt hela byn, ända ut till Tappeshusen, och ibland kunde det nog hända att de själva betalade de där örena bara för att slippa besväret. De var särskilt valda. Sexmännen hade också andra uppgifter, kanske de skulle dela ut debetsedlar och sådant. - Här var många små broar som byn gemensamt anlade och underhöll, det var t.ex. i Gunnestorp. Och så var det väglagning, som kostade en del. Här var en byväg från Gunnestorps kvarn till Farhults kyrka, och den skulle bönderna underhålla. I Höjar har de ända tills för nyligen underhållit sin väg och bro över Oderbäcken själva.

Sexmännen skulle ha samlat upp de där avgifterna före valborggillet. På senare år betalade nog var och en de avgifter

som skulle till kommunalkassan direkt.

Det var budskickning när de skulle samlas. Lur har jag aldrig hört att de har haft här. - De hade väl någon byakista här förr skulle jag tro, annars ansvarade väl åldermannen för handlingarna.

Byn hade snöplogar tillsammans. Jag vet inte hur det var med brandskyddet. De hade en brandspruta som kördes med två hästar. Den stod uppe i materialhuset vid kyrkan. Det skulle vara två eller fyra man till sprutan. Och så hade de förstås slang. När det var eldsvåda klämtades det i kyrkklockan, det gör de väl ännu.

Handlingarna för Farhults by har försvunnit. Bykartan - enskifteskartan - finns kvar, den förvaras hos Nils Balling, en gammal byggmästare här i Farhult. Men handlingarna som hörde till är försvunna ute på ställena. När de slutade med åldermansgillena splittrades allt det där. Det var mellan 1910 och 1920 som åldermansgillena här upphörde, det var nog de sista då. Det som de hade gemensamt, som gav något förr, delades upp mellan ställena, så till sist hade de inga gemensamma inkomster och en hel del av de gemensamma utgifterna bortföll i och med att vägarna övertogs av det allmänna. Och när det då inte var något som fordrade att de skulle komma tillsammans så blev det automatiskt så att alltsammans upphörde.

ACC. N:R

M. 12549: 41.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Viaköparna tog bättre vård om sitt. De har Valborggille ännu vartenda år, även om det kanske inte är på själva valborgsmässoafton. Jag var inbjuden dit förra året. De har en liten jordbit tillsammans som de inte har velat dela, och även tomter, så de har litet pengar att dela och får en orsak till att samlas. Byns handlingar förvaras i ett brandsäkert skrin, som byn gemensamt har anskaffat. Där ligger bl.a. gamla kartor från 1700-talet. De förvaras hos bröderna Algot och Nils Svensson i Viaköp.

Valborggille hade vi hemma hos oss en gång. Det var en väldig fest. De söp och festade till långt ut på natten. Gillet började på kvällen vid 7-tiden när allt arbete för dagen var undanstökat. Det var bara männen som var med. Så gick handlingarna igenom och kassan delades. Och där var naturligtvis både mat och snapsar till."

ACC. N:R M. 12549: 42.

Begravningar och gillen

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

49.

"Vid begravningar och gillen hade varje by sitt särskilda lag. Då bjöds bara de som bodde inom byn. Vid bygränsen var det tvärt stopp. Om gränsen gick emellan två ställen så bjöd de inte nabon, även om de annars var aldrig så goda vänner. Det har förekommit så att vi mycket väl minns det. Vi bodde precis på gränsen mellan Farhult och Höjar, så därför la' vi märke till det. Här har varit begravningar när hela byns mannar var inbjudna och så släkten förstås men inga andra.

Längre tillbaka skulle de ha förning med sig till gillen i s.k. förningakupor. Var det någon som hade fått en liten, skulle de ju dit med risgrynsgröt. Gröt kallas ju för 'växegröt'. Det var vanligt på födelsedagar och sådant.

Till begravning kom de med tårtor och sockerkakor, det fortsatte de med länge här. På mors begravning var det sju tårtor. Det var ju hemskt att se. Hon dog 1924. Men nu förekommer det ju aldrig mer. De hade aldrig kransar förr. De kom överens om att den skulle ha med sig det och den det. Ibland kom det 20-30 tårtor till begravningarna. Det var svarta tårtor, som var överdragna med svart glasyr och dekorerade med kors och allt möjligt sådant där. Det gjordes med vitt socker. De hade krokaner också, det var små krokaner, som gjordes särskilt till

ACC. N:R

M. 12549:43

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

43.

begravningar. Det var en flat kaka med glasyr över. När den togs ut ur ugnen så böjdes den så den såg ut som en båge, och så stod där namnet på den som var död, i svart. 'Sov i ro Karl Emil', kanske. Karameller hade de också med fransar omkring och bilder av änglar på. De serverades förr när mor och far var på begraving. Då kom de ju gärna hem och hade ett knyte med sig med karameller och tårta."

ACC. N:R M. 12549:44

Umgängesliv

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

"Det var mest till begravningar och vissa gillan som byn räknades som ett bjudlag. Annars var man ju tillsammans med dem som man trivdes bäst med. På somrarna var det alltid släktingar som kom och hälsade på. Ibland ordnades det skogspartier på somrarna och var det någon kall vinter, så ställde de till med slädpartier, dethade de gemensamt i byn ibland. På sina skogspartier så dansade de och hade trevligt. De for ibland inåt Mölle. Det var en plats där vid Krapperup där folk brukade samlas och dansa på sommaren, de kom ifrån alla möjliga håll. Det var framför allt om pingsten. Då sa' far alltid att hans föräldrar tog till hagarna och dansade. Till Bjäret sa' han också. Farföräldrarna och far kom ju ifrån Brunnby, så det var kanske därför de så gärna for dit, det är ju inte säkert att det var vanligt bland andra farhultsbor. Annars kunde de samlas här i Snorröd skog och dansa. De hade ju inga anlagda dansbanor utan var det en ^{jämn}öppen fläck så fick den duga. Och så hade man matsäck med som man åt i det fria.

Slädpartier var mera byarna som ställde till. Då körde de långa vägar i släden först, och sen så samlades de på något ställe, där det var rymligt med stora salar, så de kunde vara där allesammans, och så la' de ihop om kostnaden. Det har förekommit i vår tid, det är inte så många år sen, men det är ju

ACC. N:R

M.12549:45.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

inte så vanligt att snön ligger så länge att man kan ordna
slädpartier här. De hade slädnät med kulörta fransar, som knöts
på hästarna, det såg ju väldigt fint ut. Det var många slädar
och två hästar för varje släde. Det var nog rätt ansträngande
för de ville ju gärna köra fort. De körde långa vägar och frös
oerhört, och sen kom de hem och fick varm toddy."

45

Potta Långhaga

46.

"Vi fick inte gå nära brunnslocket, för då kunde Potta Långhaga komma upp, sa' de till oss när vi var små. Det skrämde de alltid med.

Min far rensade brunnen en gång när min bror var liten. Far hade ju varit sjöman så han hade sydväst och oljekläder och det hade han på sig då. Den där pågen stod i fönstret och såg när far kom upp ur brunnen, och han kände inte igen far i de där kläderna utan trodde att det var Potta Långhaga som kom upp. Han skrek så gräsligt, så de höll på att aldrig kunna trösta honom.

De hade varit och begravt Potta Långhaga i Farhults kyrka och när de kom hem igen, så stod hon i dörren och tog emot dem. Sen begravde de henne på nytt. Då slog de en stång genom både kistan och käringen, och då menade de att hon skulle ligga still. Men så på vintern blev det is runt omkring stängen, och då samlades några ungdomar och åkte på isen runt stängen. Då fick de plötsligt höra Potta Långhagas röst där nerifrån: "Ricka bätter, ricka bätter, så kommer Potta Långhaga".

ACC. N:R M.12549:47

Övertro

"Far var född en söndag och han var lite vidskeplig.

En del människor menade att man inte fick ta ut ett odöpt barn bland andra människor. Men det trodde inte mor på. När vår bror Filip var nyfödd ville mor gå ut med honom och visa honom. Det gjorde hon. Hon satte honom i skolan en stund. Då mötte hon far, som hade varit efter tång eller sand, och far blev så rysligt arg, för att hon hade tagit ut honom innan han var döpt.

De brukade kasta ut badvattnet efter ett nyfött barn över en 'stickelbärabuske' för att barnet skulle få lockigt hår.

De klippte alltid naglarna om fredagarna förr. Det gjorde far så länge han levde, men vad det var för, vet jag inte. Det var regel. Det skulle brännas sedan. Det är sådant som kanske hade gått från generation till generation. Det är inte säkert att far hade reda på vad det var bra för, det blev bara en vana.

Mötte de en dam det första när de var ute och körde, kunde de lika väl vända om, för det var inte turligt, särskilt om de skulle ut och göra en affär. På söndagen skulle de givetvis inte göra några affärer.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

47

ACC. N:R M. 12549: 48.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

48

Faddrarna skulle ge fadderpengar i vaggan, helst i ett psalmboksblad för att det skulle vara riktigt turligt. Faddrarna skulle hela tiden stå och mumla, när prästen läste, för att barnet skulle få lätt för att lära och läsa bra.

Alltid när mor bakade satte hon ett kors med degspaden i degen, för att det skulle bli tur med den. Det var regel, så snart att degen var arbetad. Det var varenda gång mor hade satt en deg, det slog aldrig fel. Annars är det ju svårt att säga om det var regel på alla ställen, för jag såg det ju aldrig borta. De brukade aldrig korstecknet i något annat sammanhang."

När det var inhöstat skulle hustrun stänga logporten efter det sista lasset för att det skulle bli tur med grödan. Det var vanligt ganska länge. Det gjorde mor därhemma. Det var den gamla traditionen. Det var gärna när det var inhöstat på efteråret."

Bot mot sjukdomar och "förgöring" m.m.

"Förr var det vanligt med åderlåtning och koppning. Det skulle kantorn bestyra. Han skulle kunna litet av varje. Den nuvarande klockaren måste visa upp papper på att han kunde vaccinera, när han sökte tjänsten. Åderlåtning det var längre tillbaka.

Barnmorskan kunde koppa. Och så vaccinerade hon alla barnen. Då tog hon vaccin från det ena barnet till det andra. Hon tog ympämnet från barn till barn. Det var ju inte vidare hygieniskt. Tuberkulos och allt möjligt spreds på det viset. Vi är vaccinerade med den metoden.

Kopphornet sattes på ryggen eller var som helst. Jag minns när far blev koppad. De hade en liten kniv som de kallade för snäpparen. Med den gjorde de ett litet hack i huden och så satte de kopphornet på så det blev vacuum, och på det sättet drogs blod ur kroppen. Det var ett vanligt medel mot tandvärk. Det var många som lät koppa sig då. Det var blodfulla kraftiga människor som litade till koppning. På svaga kanske det inte hade varit så bra. Men det hjälpte många gånger att tappa ur litet blod. Det gör ju doktorerna ännu mot för högt blodtryck. Och t.o.m. ännu har de ju blodiglar som suger blod, det finns ju att köpa på sina håll. Annars brukade man säga, att "bränn-

vin och salt hjälper för allt'.

På en person som fick en hjärnblödning brukade de öppna en åder och förbinda. Det lättar troligtvis på blodtrycket vid slaganfall och så. Det gjorde även läkarna då mycket på den tiden.

Förr i världen fanns det mycket sådana här kloka gummor. Jag har själv sökt en för gula sjukan. Hon hade någon slags droppar som man fick. Det var en gammal gumma som kom hem till oss. Mor trodde ju inte på det, men när barnen är sjuka så tillgripes alla medel, även om det är aldrig det. När hon då kom så kläddes man av alldeles naken och så 'mätte' hon armarna och benen med en gul ulltråd. Sen brände hon den tråden. Så hade hon några slags droppar, och de blandades med askan efter tråden, och så fick man dricka det. Det var för gula sjukan och skävern. Det skulle göras vid ett särskilt månskifte.

Skävern, det var engelska sjukan. Gula sjukan kallade man det för när de var litet hängsjuka.

Det var en annan gumma, som bodde vid Väby ner mot Klippan, det var en s.k. skävergumma. Barnen som kom dit fick inte vara så stora att de kunde tala. Hon hade andra metoder. Där var de körande med en liten bror till oss. Far körde och mor och moster Elise och någon av kusinerna var med. De hade mat

med sig, för det var ju långt. Källarmästarn på 'Hoppet' vid Ängelholm var där med sin påg också. Vår lille bror hade vat-
ten i huvudet och kunde varken tala eller gå. Han blev i alla
fall litet bättre efter hennes behandling. Han blev så han kun-
de gå och började tala, men så dog han i skarlakansfeber. Då
var han 4½ år.

Jag har också blivit 'rökad'. Då hade man ett lakan över
sig. Det var några slags skarpa kryddor, som det rykte av. Det
var skarpt som bara sjutton."

(Fru Lundbergs make:) "Jag har också varit hos en sådan
där klok en gång, det var en gumma i Nyhamnsläge. Det var förs-
ta gången jag var ute och åkte tåg ensam, det var från Mjöhult
till Nyhamnsläge. Den gumman sa: 'Jag måler dig för 18 slags
skäver', och så vill jag minnas att hon band en gul tråd runt
om livet. Hon mätte mig också, och så klappade hon mig med
olja på bröstet och magen, det minns jag för jag var så kitt-
lig. Och så talade hon om att jag skulle bränna tråden och äta
askan, ifall det skulle hjälpa."

(R.J.) "Så hade vi ju Ringstedtskan inne i Jonstorp, en
gammal gumma, som de sökte för alla möjliga sorters sjukdomar.
Hon kunde ju lite mer än andra. En gång var det en man långt

uppe i Häljaröd, som hade värk och sände efter henne. En slaktare som hade ett par hästar blev ombedd att köra efter Ringstedtskan. Han hade varit ute och kört länge, så hästarna var trötta redan när han gav sig av, och innan han kom fram, var de alldeles tröttkörda. Då kom Ringstedtskan ut och sa: 'Kan Hans Svenssons hästar springa?' - och så blåste hon dem i nosen, och då blev de raska igen precis som unghästar. När de sen kom här upp i Farhult och hade en kvarts mils väg igen, så sa' hon: 'Nu släpper värken. Nu behöver vi inte köra hästarna så fort.' Och mycket riktigt - när de kom fram så sov gubben, och värken var borta. Hon hade en del hästkurer och så bluffade hon naturligtvis. Hon räknade väl ut att mannen hade haft ont i så och så många timmar och tänkte att han till slut skulle bli trött och falla i sömn. Men det imponerade ju väldigt det där. Och slaktarn kunde aldrig glömma när hon blåste nytt liv i hästarna.

Men här var också de som inte inlät sig på sådana där kurer utan verkligen kunde bota olika åkommor, benbrott och sådant. Det var kunskap som hade gått i arv ifrån generation till generation, så de blev verkligen skickliga. Här var t.ex. en som hette Cecilia (Celi) Boberg. Hon var erkänt duktig. Hon botade benbrott och vrickningar. Det var flera i den släkten

som botade. Det var tre systrar som var lika duktiga. Cecilia Boberg fick någon slags tillstånd att utöva sin verksamhet när det sedan blev strängare kontroll. Det räknades inte till kvacksalveri. Hon fick ibland laga sådana ben, som doktorerna inte hade något riktigt grepp på. Hon hade särskilt fina bandage och spjälkade så väl. Ingen läkare kunde göra det bättre.

När de hade otur med djur, att de blev sjuka och så där, så for de upp till Småland och sökte någon klok, och då fick de en påse, som skulle grävas ner i stallet. - Så snart det gällde någon som var ovanom Ängelholm, så var det upplänningar.

Jag hörde om en som hade varit och sökt för otur med djur. Han fick rådet att inte släppa in någon och inte fick han låna bort något, för den som kom då var den som hade 'förgjort' djuren. Han gick hem och på kvällen så kom där någon och ville låna en käpp. Men det fick han inte. Han kom igen, men det gick på samma sätt. Tredje gången kom han för att låna en lykta för han kunde inte se att komma hem. Men inte heller den gången fick han vad han ville.

De kallade det för 'lappsod', när djuren var förgjorda och liknande sådana saker. Det var trollskott. Lapparna sköt trollskott, och det skulle räcka ända hit ner, menade man.

ACC. Nr

M. 12549:54.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

54.

Det fanns ju vissa personer som de ansåg hade 'onda ögat'. De hade otur med sig. Kom det t.ex. en främmande in när man satt och vävde så var det att vips kasta över ett par karbyxor, så att inte väven blev förstörd. Det kunde annars hända att alla trådar i väven brast. - De hade 'dåligt hell' med sig, sa' man. Det kunde de troligtvis inte rå för själva. I motsatt fall talade man om att den och den var 'hellig'."

ACC. N:R M. 12549:55.

Strandvaskare

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

55.

"Farmor var född i Brunnby Bräcke och hennes far var lantbrukare på något ställe som hörde till Krapperup. De var ganska förmögna. Därinne var det ju sjömän allt. Farmor dog 1911, då var hon 84 år, och hon kunde många historier om strandvaskare och sådant. Det var sjömän som hade gått under på sjön och inte kunde få någon ro. Sjön var inte invigd, och de döda ville till vigd jord. De kom promenerande på kvällarna på stranden på väg mot kyrkogården. Kocken gick sist med panna och slev och visp och så skrek de. Farmors far hade en god vän, som var skeppare, och han omkom utanför Nyhamnsläge, och det sades om honom, att han gick igen. Då sa' den här mannen: 'Om han bara ville komma hit, så skulle jag gå ut och fråga honom var han låg och så skulle jag gå ut och ta honom och begrava honom.' När han hade sagt det, gick han och la' sig i en soffa som stod under ett par fönster. Det var skymning och han brydde sig inte om att tända ljus. Då plötsligt fick han höra någon som sucka' och ga' sig utanför fönstren, och då förstod han att det var mannen som hade kommit. Men han blev alldeles förlamad av skräck så han kunde inte resa sig upp, så han ropade till sin hustru, som gick och stökade i ett rum bredvid: 'Nu är han här, men nu kan jag inte gå upp ur bänken'. 'Du är en riktig

pråsa', sa' hon. 'Nu ska jag gå ut och fråga honom var han är'. Och så tog hon med sig ljuset som hon hade i handen och höll det i fönstret, men då skrek det plötligt till så att hela huset skakade, och sen var han försvunnen.

Det var en som inte trodde på att de gick igen. En dag när han var ute på sjön fann han en förolyckad sjöman, som drev omkring. Då tog han honom upp i båten och förde honom i land och la' honom på stranden med lite tång över. Han hade en robust jungfru därhemma, och så utåt kvällen fick han för sig att han skulle skrämma henne riktigt ordentligt. Så han sa' till henne att hon skulle gå ner till stranden och hämta hans pipa, som han hade glömt där. Efter en stund kom hon tillbaka och sa' att hon inte hade funnit den. 'Det låg bara litet tång där', sa' hon. Och då förstod han att sjömannen hade varit uppe och rört på sig på natten. Nästa morgon låg han där igen, och tången var spridd ikring hela båten.

Morfar (eller far) talte om en historia en gång. Han hade varit ute på sjön och kom till Vegeholms station och skulle fortsätta hem. Då gick det en karl ett stycke framför honom på vägen. Han tyckte att det liksom 'svalpade' i stövlarna på honom när han gick. Morfar (far) försökte komma till tals med honom, men han varken hörde eller svarade, bara fortsatte att gå, och det där underliga ljudet hördes hela tiden. Då började han

ACC. N:R M. 12549:57.

misstänka att det var en sådan där strandvaskare, och till sist
vek karl'n av mot sjön där ner emot Björkmans, och då trodde
han ju säkert att det var en strandvaskare han hade mött."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

57.

Vättar.

"Farmor berättade om vättarna inne från Brunnby.

Där var en gård som låg inne vid Kullaberg. En dag så var bonnamoran ensam hemma, och då fick hon höra någon som stod och gnydde i ett hörn. Bonnamoran kunde inte se någon, men rätt som det var så kom där fram en liten tomtemora, en liten miniatyrmänniska. Det var en av det där underjordiska folket. De kallade dem för vättarna. Hon ville låna lite matvaror, lite mjöl och annat för hon skulle baka, och mannen var sjuk så hon hade ingenting därhemma. Moran lämnade henne mjöl och lite av varje och den lilla vättan gick med det. En tid efteråt kom hon igen och tackade för att hon hade fått hjälp och frågade om hon inte fick ge henne en väv i stället. Moran blev ju glad och tackade ja, och då frågade den lilla vättan om hon ville ha en tent eller två tent - det berodde på hur grovt det skulle vara - och då svarade hon att hon ville ha en tent, för hon tyckte att det var bäst hon tog det tunnaste. Efter en tid kom vättan tillbaka och då hade hon en väv med sig som var tunn som den finaste spindelväv. Den var så fin att den inte kunde användas till någonting. Då skänkte moran den till altarduk till Brunnby kyrka, och där kanske den ligger den dag i dag. Det var det finaste linne.

ACC. N:R M. 12549:59.

Vättan var klädd precis som en vuxen människa med kjol och förkläde med förklädesband - och så var hon inte större än ett grand."

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

59.

ACC. N:R

M. 12549:60.

se H-arkivet

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

(Jfr. avskrift ur sjöfartsbok för Emil Jacobsson) m.m.)

"Far var sjöman. Han seglade till Australien och lastade guano.

60.

Han hette Emil Jönsson först men ändrade till Jacobsson när han kom till sjöss. Han varabara 11-12 år första gången han kom på sjön, han var inte konfirmerad än. Han kom med en släkting som hette Kolja; det var 1871 han gjorde sin första resa. Han kom med som kock på skonarskeppet 'Tilly'. De gick med båt från Arild hela besättningen. Kaptenens pojk som var 9 år var också med. När de kom till Hälsingborg på kvällen skulle de övernatta där. Pojkarna fick lägga sig och sova under en presenning i båten, medan alla de där äldre skulle i land och festa. När de sen kom tillbaks till båten, fulla och glada, så trampade de på presenningen där pojkarna låg. Det berättade far om ibland. Han låg och grät och längtade hem. - Sedan fortsatte de färden till Köpenhamn. Fars uppgift var att laga mat, och det var inte så gott för han kunde inte tåla sjön. Skulle de då ha ärter och fläsk så blev det ju inte precis bättre. Han blev så gräsligt sjösjuk, han lärde sig egentligen aldrig att tåla sjön, fast han seglade i 18 år. Men bara han kom upp och blev styrman så hade han det ju bättre på alla sätt. Det var mest när han var pojke som han tyckte det

ACC. N:R M. 12549: 6/

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

61

var trist. Han seglade för Banckarna i Hälsingborg i flera år, de ville att han skulle segla som skeppare fast han inte hade någon examen. - Han trivdes nog bäst i hamnarna. Han slutade upp att segla när han gifte sig. Mor hade varit gift en gång förut med en sjöman, Olof Delin, det varade bara i tre månader, så gick han överbord. Och sen ville inte min mor vara gift med en sjöman en gång till. Och jag tror inte far saknade det så värst. Det var segelfartyg alla dem han var på. Ångbåtarna tyckte han inte var några riktiga fartyg, och inga riktiga sjömän hade de heller, det sa' han.

Far kunde aldrig simma. De ville inte lära sig simma, för om de spolades överbord så var det värre för dem som försökte hålla sig uppe än för dem som inte kunde simma, de bara sjönk. De flesta sjömän kunde inte simma. De menade att det inte lönade sig, för de hade ändå ingen möjlighet som regel att komma upp på fartyget igen. Fast det kunde nog vara litet olika. Min mors första man gick överbord en dag i lugnt väder och solsken, och i det brev som mor fick om händelsen står det att han hade kunnat räddas om han bara hade kunnat ta några simtag.

Far dog 1947. Han var född 1859, så han var 88 år gammal när han dog.

Den här Petter Kolja, som han seglade med första gången,

söp vist oerhört. Han gick överbord till sist. Han kunde simma, och de sa' att det sista de såg av honom varnatt han försökte kränga av sig sina stora sjöstövlar.

Inga av farses bröder kunde simma. Far hade två kusiner, sjökaptener båda, de förde varsin båt. De hade ett egendomligt sammanträffande. De möttes en gång mitt ute på Nordsjön i rykande storm utan att veta vem den andre var. Den enes fartyg var i sjönöd och då seglade det andra så tätt intill fartyget att besättningen kunde springa över och räddas. Men kaptenen ville vända och hämta några papper och det blev hans död. När kaptenen på det andra fartyget hörde, att det var hanses bror som hade drunknat så blev han nästan vansinnig av sorg.

Det var många sådana där historier man hörde under årens lopp.

Här var en bror till min mors förste man. Han gick till sjöss i unga år, han kom visst till Australien, och han brydde sig aldrig om att höra av sig hemma. Han hade fått höra att hans mor var död och då sa' han att han inte hade något mer hemma att göra. Till sist trodde de att han var död och det blev arvsskifte i vanlig ordning. Så en dag, det var när jag (fru Lundberg) gick och läste, så var det en flicka från Jons-
torp som berättade att de hade fått besök av en sjöman som

hette Delin. Han hade varit borta många år och kunde inte ett ord svenska. Jag hade ju ofta hört mor tala om sin förste man och berättade det för mor när jag kom hem. Hon blev så upprörd, för hon tänkte att det kanske var hennes man, som hade blivit räddad och ännu varit i livet. När hon sen fick se honom såg hon ju att det inte var han utan hans bror. Han var förmoden när han kom hit igen.

De var fyra bröder med far. En blev folkskollärare och de andra kom på sjön. Den äldste var sjökapten.

Det vanligaste här var att de unga pojkarna kom på sjön; här var oerhört många sjömän längs kusterna. Mor hade en bror som var på sjön. Han försvann och ingen vet var han finns om han lever. De har sagt att han blev förälskad i en infödd, när de var i Sydamerika en gång. Den där kvinnan följde honom och ville väl att han skulle stanna. Så vi har många gånger tänkt om han kanske återvände dit och har levat där bland de svarta. Han rymde från något fartyg. Karl Holm hette han.

Far kom ut på sjön så tidigt att han inte var färdig med skolan än, och inte hade han gått och läst heller. När han kom hem efter första resan var det meningen att han skulle gå ut skolan först, men han trivdes inte i skolan. Han hade en sjömansmössa med band i och den gjorde de andra narra av, och drog i banden. Då fick han börja gå och läsa i stället och konfirmerades den vintern."

ACC. N:R M. 12549: 64.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Om klockare- och lärarefamiljen Holm

(Avskrift efter anteckning hos R. Jakobsson: "Klockaren Carl Holm f. 1753 blev klockare i Farhult och Jonstorp efter Jöns Lundqvist år 1778 och avsade sig tjänsten till förmån för sin son Jöns Peter Holm år 1820. När Jöns Peter Holm dog den 10/1 1831, återfick Carl Holm åter lägenheten genom kungl.nåd och efterträdades av sonsonen Carl Holm 1838, som tillträdde platsen med fullmakt samma år. År 1878 valdes sonen Carl Fredrik Holm till klockare. Han dog den 26/6 1907 och efterträdades av sin son, nuvarande innehavaren av tjänsten, Ivar Josef Cornelius Holm").

"Den förste Holm som kom hit till Farhult var Carl Holm. Han var född den 10/8 1753 i Slimminge och dog den 11/4 1838. Han kom som vikarie under nådåren sedan Kristina Berggren blivit änka efter Jöns Lundqvist. Han gifte sig med Kristina Berggren och de fick en son som hette Jöns Peter. Han blev Carl Holms efterträdare som klockare i Farhult och Jonstorp. Han föddes 1781 och dog 1831 i inflammationsfeber, står det i papperen. Han hade i sin tur sönerna Andreas Peter, Carl och Janne (Johan). Vid faderns fränfälle var ingen av sönerna myndig och kunde alltså inte efterträda fadern, utan den gamle Carl

Holm återtog därför 78 år gammal sitt ämbete. Det behöll han till sin död, då han var 84 år gammal. Då var Carl Holm vuxen och kunde överta kantorstjänsten efter sin farfar.

I sina unga år brukade Jöns Peter ringa i kyrkklockorna för sin far. Så tog han på sjön, men en gång kom han hem med sitt fartyg. Det var en lördagkväll, och utan att någon visste om det gick han direkt till kyrkan och ringde. Hans far hörde att det var något särskilt med klangen och sa: "Så har aldrig klockorna gått sen Jöns Peter var hemma". - Jöns Peter var sjöman innan han blev klockare.

De tre pojkarne Andreas (Anders), Carl och Janne var födda i klockaregården. De var mycket musikaliska alla tre och brukade gå bort och spela på danser i sin ungdom, ända borta i Ängelholm. Då gick de hela vägen fram och tillbaka. Det var mest danser som hölls hos olika familjer. Det var i morfars ungdom i början på 1800-talet. Utom min morfar som blev folkskollärare var det blivande kantorn i Farhult Carl Holm och kantorn i Ängelholm, Janne Holm. Det var glada människor i familjen Holm, begåvade och ganska förtjusta i att festa. Janne tyckte också om sprit i sin ungdom, men en gång när de var borta och spelade så blev det slagsmål och han tog sin fiol och slog en med i huvudet. Efteråt blev han så rädd för vad som

kunde ha hänt så efter den dagen smakade han aldrig en droppe sprit. - Det var nuvarande klockarens farfar som var ute och spelade på danser. För det mesta dansade de nog i hemmen på den tiden. I Tunneberga var något ställe de kallade för Lasakrogen, och där dansade folk, men det var nog inte så vidare trevligt. Där spelade de nog aldrig, de här pojkarna. Och så brukade de dansa hos Rycéns i Mjöhult nedanför Svedberga kulle. Det var en loglänga vid Nerysminne, där de brukade hålla till. Mor fick inte lov att gå dit, men hon stal sig visst ut någon gång. Särskilt när sjömännen kom hem då var där ju rätt så trevligt. Men bonnapojkarna tyckte inte om när sjömännen kom hem och tog deras flickor.

De där tre spelmännen var i Åby och spelade på en dans när mor föddes, och då sa' morfar till barnmorskan när han körde: "Ja, går det nu bra, skall hon få alla spelmanspengarna". Han fick 25 kronor, men mormor som var lite ekonomisk så där, tyckte att det var väl mycket, så barnmorskan fick nöja sig med 10 kronor, men det tyckte hon var fint; så mycket var hon väl inte van att få."

"Jöns Peter Holm (1781-1831) hade en kamrat på sjön, Jon Jönsson, som kom ifrån Farhults krog. Den låg mitt emot möllan. De där två kom hem en gång samtidigt - det var någon gång omkring 1810 eller åren därefter - och Jon Jönssons mor och Jöns Peters mor kom tillhopa och då sa fru Jönsson, att hon var så glad att Jon hade kommit hem med så mycket pengar. "Jon har alldeles fullt av guldpengar med sig, det är alldeles fullt med piastrar", sa' hon. Jöns Peters mor fäste sig vid det, för han hade aldrig med sig några pengar hem. Men en tid efter kom det ridande polis här och sökte efter Jon Jönsson. Han skulle ha varit med på en båt, vars folk hade mördat hela besättningen på en annan båt och tagit pengarna. Det var väl meningen att Jönsson skulle gömma dem; det fanns förstås en hel massa gömmor där i den gamla krogen. Men när polisen kom, så gav han sig iväg och de fick aldrig tag på honom. Han syntes aldrig mer. Men det var en gång en händelse många många år senare, som de ville sätta i samband med honom. Jon hade en gammal syster, som bodde här i trakten, och till henne kom en dag en man, som de hade skurit av tungan på så han inte kunde tala. Hon trodde att det var hennes bror. Det hände ibland att de skar av tungan på dem som hade varit med om att plundra ett fartyg eller så och som de andra var rädda för skulle prata vid munnen."